

Društveni položaj žene u Bosni i Hercegovini u kontekstu rezolucije Ujedinjenih nacija 1325

Almasa Zubović

Ministarstvo stambene politike Kantona Sarajevo

Sažetak

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija kao tijelo odgovorno za ravnopravnost spolova usvojilo je 31. 10. 2000. godine Rezoluciju 1325 "Žene, mir i sigurnost" (u daljem tekstu Rezolucija 1325). Rezolucija 1325 prva je rezolucija Vijeća sigurnosti koja se konkretno bavi utjecajem rata na žene i djevojčice i ženskim doprinosom rješavanju konflikata i održivom miru. Naročit značaj Rezolucije 1325 jeste u tome što poziva na povećanje učešća žena u procesima donošenja odluka, sprečavanju konflikata, postkonfliktnim procesima, mirovnim pregovorima i mirovnim operacijama. Rezolucija ukazuje i na posebne potrebe žena i djevojčica u toku ratnih sukoba, potrebu njihove zaštite te sprečavanje i kažnjavanje seksualnog i svakog drugog nasilja nad ženama. Donošenje Rezolucije 1325 naročito je značajno ukoliko uzmemo u obzir činjenicu da je u posljednjim decenijama priroda rata izmijenjena te da su civilne osobe sve češće izložene ratnim djelovanjima. Žene i djevojčice uključuju se u ratne sukobe, a zlostavljanje i silovanje žena i djevojčica širom svijeta postalo je važno oružje rata i jedan od metoda ekstremne torture. Opasnost od različitih zaraznih bolesti, prije svega od HIV-a, AIDS-a jedan je od velikih problema država u konfliktu, jer žene i djevojčice nerijetko bivaju silovane kako bi im se prenijele zarazne bolesti.

Žene i muškarci imaju različite uloge u društvu i različite potrebe i interese o kojima je potrebno voditi računa prilikom kreiranja strateških politika i planova. Svaki konflikt ima tri faze, pretkonflikt, konflikt i postkonflikti period, u kojima žene i muškarci imaju različite uloge i trebaju aktivno raditi u cilju osiguranja mira. Žene su danas nedovoljno uključene u proces izgradnje mira i prevencije sukoba i kapaciteti koje žene posjeduju ne upotrebljavaju se dovoljno za postizanje mira i sigurnosti. Rezolucija 1325 ističe značaj učešća žena u prevenciji i rješavanju sukoba, kao i značaj prepoznavanja žena kao aktivnih sudionica međunarodnih inicijativa, koje za svoj primarni cilj imaju postizanje i očuvanje mira. Rezolucija 1325 naročito ističe da su žene i djevojčice posebno ranjiva grupa za vrijeme ratnih sukoba, što zahtijeva povećanu zaštitu za žene i djevojčice, što je također istaknuto donošenjem UN-ove Rezolucije 1820 (2008) i UN-ove Rezolucije 1888 (2009) koje tretiraju pitanja seksualnog nasilja u konfliktima.

Ključne riječi: žene, mir, sigurnost, ravnopravnost spolova.

Uvod

P RIMARNI CILJEVI REZOLUCIJE 1325 jesu zaštita prava žena za vrijeme oružanih sukoba, osiguranje procesuiranja zločina koji su zasnovani na spolu, uvođenje principa ravnopravnosti spolova u mirovnim operacijama i osiguranje učešća žena u svim procesima izgradnje mira. Žene čine više od polovine svjetske populacije. Mirovni pregovori prvi su korak ka postkonfliktnom društvu, a žene trebaju biti dio procesa kreiranja budućnosti.

Rezolucija 1325 sadrži 18 tačaka, a Vijeće sigurnosti koncentriralo se na sljedeće oblasti:

1. učešće žena na svim nivoima odlučivanja;
2. gender-perspektiva i obučavanje u izgradnji mira;
3. zaštita i poštovanje ljudskih prava žena i ženske djece;
4. uvođenje rodne perspektive u izvještaje Ujedinjenih nacija i provođenje njihovih programa.

Da bi se implementirala ova Rezolucija, u Bosni i Hercegovini usvojen je akcioni plan 27. 07. 2010. godine Odlukom Vijeća ministara Bosne i Hercegovine (*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, 92/10). Akcioni plan Bosne i Hercegovine prvi je akcioni plan za sprovođenje Rezolucije

1325 u regionu jugoistočne Evrope i poslužio je kao primjer drugim državama regije prilikom izrade nacionalnih akcionih planova za provedbu Rezolucije 1325.

Odlukom Vijeća ministara Bosne i Hercegovine formiran je Koordinacioni odbor za praćenje provedbe Akcionog plana koji čine predstavnici/-e svih institucija koje su sudjelovale u izradi Akcionog plana: Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine, Ministarstva odbrane Bosne i Hercegovine, Ministarstva vanjskih poslova Bosne i Hercegovine, Ministarstva finansija i trezora Bosne i Hercegovine, Gender centra Federacije Bosne i Hercegovine, Gender centra Republike Srpske, Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske i Centra za deminiranje Bosne i Hercegovine, te Udruženja “Žene ženama” koje predstavlja nevladin sektor u Bosni i Hercegovini.

Akcioni plan za sprovođenje Rezolucije 1325 u Bosni i Hercegovini sadrži osam ciljeva, a to su:

1. povećano učešće žena na mjestima donošenja odluka na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini;
2. povećan broj žena u vojnim i policijskim snagama i afirmacija žena kao nositeljica rukovodećih pozicija u okvirima vojnih i policijskih snaga;
3. povećano učešće žena u mirovnim misijama i uvođenje gender-perspektive u obuke učesnika/-ca mirovnih misija;
4. borba protiv trgovine osobama;
5. smanjena opasnost od miniranih područja u Bosni i Hercegovini;
6. poboljšana mreža podrške i pomoći ženama i djevojčicama koje su bile žrtve za vrijeme ratnih sukoba;
7. povećano znanje i kapaciteti državnih službi za primjenu Rezolucije 1325;
8. unaprijeđena saradnja s nevladinim i međunarodnim organizacijama na implementaciji Rezolucije 1325 u Bosni i Hercegovini. U tekstu koji slijedi prikazat ćemo analizu društvenog položaja žene u Bosni i Hercegovini u svih osam oblasti.

1. Povećano učešće žena na mjestima donošenja odluka na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini

Stanje ravnopravnosti spolova u oblasti javnog života u Bosni i Hercegovini prvenstveno se sagleda kroz mogućnost ravnopravnog učešća žena i muškaraca na pozicijama donošenja odluka. Osnovna konstatacija nakon analize zakona na svim nivoima organiziranja vlasti s aspekta njihove usklađenosti s članom 15 Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini jeste da oni nisu usaglašeni s navedenim članom Zakona. Polazeći od definicije diskriminacije na osnovu spola utvrđene Zakonom o ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine i dovodeći pojam diskriminacije u vezi s javnim životom i donošenjem odluka, generalno se uočava da postoje sljedeći oblici diskriminacije u oblasti javnog života:

- diskriminacija na osnovu spola u političkim partijama, u postupku kandidiranja osoba na određene funkcije u okviru stranke i sastavljanja mješovitih kandidatskih lista (čl. 4.19. Izbornog zakona Bosne i Hercegovine), te u postupku kandidiranja osoba na najodgovornije funkcije u okviru zakonodavne i izvršne vlasti, kao i u diplomaciji te neravnopravan tretman muškaraca i žena u predstavljanju programa političkih stranaka u predizbornom periodu;
- neravnopravan tretman muškaraca i žena pri predlaganju i izboru u tijela zakonodavne i izvršne vlasti na svim nivoima organiziranja vlasti (značajnije komisije / odbori, vijeća, agencije i sl.);
- za nazive funkcija u zakonodavnoj, izvršnoj i sudskoj vlasti koriste se riječi u muškom rodu, tj. nije u upotrebi gender-senzitivan jezik;
- prikazivanje muškaraca ili žena na omalovažavajući, uvredljiv i ponižavajući način po osnovu spola;
- u toku obnavljanja određene funkcije: neravnopravan tretman žena i muškaraca pri predlaganju i imenovanju članova/-ica tijela upravljanja.

Kada se s razmatranjem pravnog okvira, prilikom analize stanja ravnopravnosti spolova u obzir uzmu i ostali socio-ekonomski faktori koji određuju stvarnu mogućnost uživanja Ustavom i zakonima

zagarantiranih prava, odnosno stvarno stanje ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, vidimo da tradicionalan pristup položaju žene i društveno uspostavljeni obrasci ponašanja i odnosa uz nedovoljnu zakonsku regulativu općenito utječu na podzastupljenost i nedovoljno stvarno učešće žena u politici i javnom životu.

U oblasti kandidiranja za tijela zakonodavne vlasti uočljivo je da žene nemaju dovoljno podrške da pripreme svoje izborne programe po kojima bi bile prepoznatljive biračima. Pored toga, stranke ne rade dovoljno na promociji ženskih kandidata stranke, što predstavlja jednu od najvećih prepreka za kandidatkinje.

Iako se zastupljenost žena u organima donošenja odluka povećala u posljednjih 10 godina, danas, i pored uvođenja kvota u Izborni zakon Bosne i Hercegovine, zastupljenost žena u tijelima vlasti nije na zadovoljavajućem nivou.

Zastupljenost žena u zakonodavnim i izvršnim organima vlasti:

1.1. Izvršna vlast:

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine: 0 – žene / 9 – muškarci;
Vlada Federacije Bosne i Hercegovine: 1 – žene / 16 – muškarci;
Vlada Republike Srpske: 2 – žene / 16 – muškarci.

1.2. Zakonodavna vlast:

Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine – 16,6% žena;

Dom naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine – 13,3% žena;

Predstavnički dom Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine – 20,4% žena;

Narodna skupština Republike Srpske – 24% žena

Kanton Sarajevo – 22,8% žena;

Tuzlanski kanton – 11,4% žena;

Srednjobosanski kanton – 19,3% žena;

Bosansko-podrinjski kanton – 16% žena;

Posavski kanton – 10% žena;

Unsko-sanski kanton – 20% žena;

Zeničko-dobojski – 17,19% žena;
 Kanton 10 – 4% žena;
 Zapadnohercegovački kanton – 8,6% žena;
 Hercegovačko-neretvanski kanton – 10% žena.

“Na lokalnim izborima 2012. godine političke stranke u Federaciji Bosne i Hercegovine kandidirale su žene za načelnice u 19 općina, i to ukupno 21 kandidatkinju, što je 6% u odnosu na ukupan broj kandidata. Izabrana je samo jedna načelnica – u Općini Drvar. Od ukupno 113 političkih stranaka i koalicija koje su sudjelovale u ovim izborima, samo njih je 11 u 18 općina na svojim listama predložilo veći broj žena kandidatkinja nego muškaraca kandidata. Na lokalnim izborima 2008. godine bilo je 35,9% kandidatkinja, dok je izabrano 14,9% odbornica.

Podaci Centralne izborne komisije Bosne i Hercegovine nakon održavanja lokalnih izbora u 2012. godini pokazuju da je u Republici Srpskoj 59 muškaraca izabrano za načelnika gradova i općina (95%) a samo tri žene su načelnice (5%). Među izabranim odbornicima (1307 odbornika), 1101 je muškarac (84%) i 206 žena (16%)”.¹

1.3. Sudska vlast

U sastavu Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine pet (5) je izabranih žena i šest (6) muškaraca. Podaci iz godišnjeg izvještaja Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine iz jula 2011. godine ukazuju na činjenicu da se broj žena i muškaraca u tužilaštvima i sudovima kreće u okviru standarda koji je utvrđen Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini. Vijeće prilikom imenovanja na pravosudne pozicije vodi računa i o ravnopravnoj zastupljenosti spolova, što se može vidjeti i iz statističkih podataka navedenih u daljem tekstu.

Udio sutkinja / žena u sudovima u Bosni i Hercegovini:

- u Sudu Bosne i Hercegovine udio sutkinja iznosi 44%;
- u Sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine udio sutkinja iznosi 66%;
- u sudovima u Republici Srpskoj udio sutkinja iznosi 61%;
- u sudovima Brčko Distrikta udio sutkinja iznosi 56%.

¹ Izvor: <http://www.fgenderc.com.ba/bh/statistika.html>. Pristupljeno 11. 11. 2013. godine.

Udio žena tužilaca u tužilaštvima u Bosni i Hercegovini:

- u Tužilaštvu Bosne i Hercegovine udio žena tužilaca iznosi 52%;
- u tužilaštvima Federacije Bosne i Hercegovine udio žena tužilaca iznosi 47%;
- u tužilaštvima u Republici Srpskoj udio žena tužilaca iznosi 45%;
- u Tužilaštvu Brčko Distrikta udio žena tužilaca iznosi 50%.

1.4. Diplomatsko-konzularna predstavništva

Prema podacima Ministarstva vanjskih poslova Bosne i Hercegovine, u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Bosne i Hercegovine trenutno je zastupljeno 78 žena i 73 muškarca, što ukazuje na povećanu zastupljenost žena za oko 20% u odnosu na podatke iz 2009. godine, kada je bilo 56 žena i 122 muškarca. Trenutno je imenovano šest ambasadorica i jedna generalna konzulica.

2. Povećan broj žena u vojnim i policijskim snagama i afirmacija žena kao nositeljica rukovodećih pozicija u okvirima vojnih i policijskih snaga

2.1. Zastupljenost žena u vojnim snagama

Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine započelo je proces uvođenja principa ravnopravnosti spolova i osiguranja praktične primjene tog principa u okviru rada Ministarstva. Prilikom zapošljavanja poštuje se pravo jednakih mogućnosti za žene i muškarce, uključujući primjenu jednakih kriterija pri izboru kandidata/-kinja za radno mjesto. Prijedlogom plana petogodišnjeg razvoja Oružanih snaga Bosne i Hercegovine 2010–2015 godina planirano je da zastupljenost žena bude 10%.

Na svim nivoima Oružanih snaga Bosne i Hercegovine organizirane su edukacije i informiranja o značaju učešća žena u vojnim snagama i misijama podrške miru. Zadužene su sve organizacione jedinice Ministarstva odbrane i zajednički štab Oružanih snaga Bosne i Hercegovine da sve podatke, izvještaje i analize prikazuju razvrstane po spolu. Ipak, neophodno je da se podaci o zastupljenosti žena i muškaraca u vojnim i policijskim strukturama vode i objavljuju na veb-stranicama ovih

službi i da budu sastavni dio godišnjih izvještaja s analizom stanja i preporukama za unaprjeđenje.

Prema posljednjim analizama podataka Ministarstva odbrane Bosne i Hercegovine u 2011. godini od ukupnog broja zaposlenih u Ministarstvu odbrane žene su procentualno zastupljene s 36,4%, dok su žene u odnosu na ukupan broj civilnih lica u Oružanim snagama zastupljene s 23,8%. Od ukupnog broja pripadnica Oružanih snaga, žene su procentualno zastupljene s 5,4%. Promoviranjem vojnog poziva i preduzimanjem mjera pozitivne akcije nastoje se eliminirati predrasude zasnovane na ideji inferiornosti ili superiornosti bilo kojeg spola. Evidentan je trend povećanja interesa osoba ženskog spola za prijem u Oružane snage Bosne i Hercegovine: od 23 kandidatkinje koje su se prijavile na prvi oglas, do 384, koliko se prijavilo na posljednji oglas. U nastojanju da se poveća broj profesionalnih vojnika žena, u Planu petogodišnjeg razvoja Oružanih snaga u Bosni i Hercegovini za period 2010–2015. godine, predviđeno je povećanje zastupljenosti žena na 10%.

Od ukupnog broja zaposlenika/-ca u Ministarstvu odbrane Bosne i Hercegovine žene su zastupljene s 41,5%; zamjenica ministra odbrane – 1, šefica odsjeka – 2, šefica ureda – 1, savjetnica – 2, stručna savjetnica – 18, viša stručna saradnica – 18, stručna saradnica – 4, zaposlenica – 57.

Civilnih lica žena u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine ima 28%.

Od ukupnog broja pripadnika/-ca Oružanih snaga Bosne i Hercegovine žene su zastupljene s 5%.

Struktura ličnih činova pripadnica Oružanih snaga Bosne i Hercegovine:²

brigadir	1 ili 1%	potporučnik	10 ili 5%	vodnik	38 ili 7%
pukovnik	4 ili 2%	zastavnik I klase	5 ili 5%	kaplar	63 ili 2%
major	11 ili 3%	zastavnik	9 ili 3%	vojnici I kl.	44 ili 4%
kapetan	23 ili 4%	st. vodnik I klase	28 ili 3%	vojnici	42 ili 5%
poručnik	6 ili 2%	st. vodnik	39 ili 4%		

² Brošura *Ministarstva odbrane i Oružanih snaga BiH*, NATO Štab, Sarajevo, 2011. god., str. 44.

2.2. Zastupljenost žena u policijskim snagama u Bosni i Hercegovini

“Od ukupnog broja zaposlenih u Ministarstvu sigurnosti Bosne i Hercegovine 46% je osoba ženskog spola. Od deset (10) pomoćnika/ca ministra devet (9) je muškaraca i jedna (1) žena. Od dvadeset (20) šefova/ica odsjeka, dvanaest (12) je muškaraca i osam (8) žena.”³

“U državnoj agenciji za istrage i zaštitu Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine, od ukupno 707 zaposlenih, 160 je osoba ženskog spola ili 22,63%, što predstavlja povećanje od oko 8% u odnosu na prethodni izvještajni period. Na rukovodećim pozicijama su četiri (4) žene, odnosno 0,56%.”⁴

“U Graničnoj policiji Bosne i Hercegovine Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine je 11,24% uposlenih žena, a na rukovodećim pozicijama ih je 0,19%, dakle nema značajnijih promjena u odnosu na prethodni izvještajni period. Komisija za činovanje u svom sastavu nema žena.”⁵

Ukoliko se radi o promaknuću žena, obično se odnosi na niže a ne na više činove. Međutim, kod prijema novih policijskih službenika/-ca provodi se kadrovska politika, koja se odnosi na povećanje zastupljenosti pripadnica ženskog spola u Graničnoj policiji Bosne i Hercegovine. Pozitivan primjer jeste odluka direktora Granične policije Bosne i Hercegovine o prijemu kadeta s 30% pripadnica ženskog spola. Značajno je napomenuti da je jedna žena unaprijeđena u čin glavne inspektorice na mjesto rukovoditeljice osnovne organizacione jedinice (načelnica), dok je druga, po ovlaštenju direktora Granične policije Bosne i Hercegovine, raspoređena na mjesto rukovoditeljice unutrašnje organizacione jedinice (zapovjednica).

Prema podacima Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, na dan 01. 10. 2012. godine, ukupan broj uposlenih osoba bio je 177, od čega je stotinu (100) žena (56,5%) i sedamdeset sedam (77) muškaraca (43,5%). Sva tri (3) savjetnika ministra jesu muškarci. Od šest (6) rukovodećih državnih službenika četiri (4) su žene, a dva (2) muškarca. Od

³ Podaci Ministarstva sigurnosti <http://www.msb.gov.ba>. Pristupljeno: 11. 11. 2013. god.

⁴ Podaci Državne agencije za istrage i zaštitu: <http://www.SIPA.gov.ba>. Pristupljeno: 11. 11. 2013. god.

⁵ Podaci Granične policije Bosne i Hercegovine: <http://www.groupol.gov.ba>. Pristupljeno: 11. 11. 2013. god.

ukupno 54 ostala državna službenika dvadeset sedam (27) tj. (50%) jeste žena i dvadeset sedam (27) odnosno (50%) muškaraca. Od ukupno 111 namještenika/-ca šezdeset devet (69) ženskog je spola (62,16%) i četrdeset dva (42) muškog spola (37,84%).

Od ukupno 790 zaposlenih u Federalnoj upravi policije stotinu četrdeset i četiri (144) tj. (18,23%) jeste žena i šesto četrdeset i šest (646) odnosno (81,77%) muškaraca. Oba su savjetnika direktora i oba rukovodeća državna službenika muškarci. Od 50 ostalih državnih službenika/-ca žena je trideset (30) i dvadeset (20) muškaraca. Od ukupno 167 namještenika/-ca sedamdeset i jedna (71) jeste žena (42,51%) i devedeset šest (96) muškaraca (57,49%). Od 572 policijska službenika četrdeset i tri (43) jesu žene (7,52%) i 529 muškaraca (92,48%). Ovi podaci pokazuju da nije došlo do značajnijih promjena u odnosu na prethodni izvještajni period.

Od ukupnog broja zaposlenih u Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske 21 % čine žene, svih radnopravnih statusa – policijskih službenica, državnih službenica i namještenica. U ukupnom broju zaposlenih 5,40% policijskih je službenica i to 2,63% uniformiranih, a 2,77% neuniformiranih. Na rukovodećim radnim mjestima u Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske sedamdeset tri jesu (73) žene ili 1,10%, dok samo dvije (2) žene imaju najviši čin glavnih inspektorica kao čin koji se dobija redovnim napredovanjem u službi, a osam (8) žena ima čin samostalnih inspektorica. Ni ovi podaci ne ukazuju na značajnije promjene na prethodni izvještajni period osim što je nešto povećan broj žena s činom glavnog i samostalnog inspektora.

U prvu godinu studija u školskoj 2012/2013. godine na Visokoj školi unutrašnjih poslova Banja Luka primljeno je pet (5) kandidatkinja ženskog spola od ukupno 35 polaznika ili 14, 28%.

2.3. Mreža policajki

Bosna i Hercegovina prva je država regiona u kojoj su osnovane mreže policajki. Rad mreža u ovoj početnoj fazi podržavaju i međunarodne organizacije (UNDP). Uspostavljena je saradnja s Vijećem Mreža žena policijskih službenica jugoistočne Europe (WPON). Cilj saradnje jeste povezivanje žena policajki iz regiona, kako bi se omogućila razmjena iskustava, znanja i dobrih praksi.

Mreža žena Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske formirana je u septembru 2011. godine kao prva mreža žena u policij-

skim strukturama koja je formirana u regionu jugoistočne Evrope. To predstavlja veliki napredak i podršku radu na pitanjima unapređenja ravnopravnosti spolova. Ciljevi osnivanja udruženja jesu promoviranje i primjena načela rodne ravnopravnosti i demokratičnosti u obavljanju policijskih poslova u policijskim službama, strateški pristup prijemu žena u policiju, pitanje obrazovanja i obuke, te razvoj karijere, kao i promocija rezultata rada policijskih službenika/-ca i ostalih zaposlenih. Gender centar Republike Srpske pruža stručnu i savjetodavnu podršku radu Mreže žena Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske.

3. Povećano učešće žena u mirovnim misijama i uvođenje gender-perspektive u obuke učesnika/-ca mirovnih misija

Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine radi na unapređenju baze podataka o zainteresiranosti i učešću žena u mirovnim misijama. Zadužen je Ured za odnose sa javnošću Ministarstva odbrane Bosne i Hercegovine da u saradnji sa Sektorom za upravljanje personalom organizira promocije vojnog poziva i aktivnosti koje su provodile pripadnice mirovnih misija u okviru mandata mirovnih misija. Na svim nivoima Oružanih snaga u Bosni i Hercegovini organizirane su edukacije i informiranja o značaju učešća žena u vojnim snagama i misijama podrške miru.

Žene u mirovnim misijama Ujedinjenih nacija učestvuju od 2000. godine. Pripadnice Oružanih snaga Bosne i Hercegovine učestvovala su u misijama podrške miru u Etiopiji, Eritreji i Iraku. Prva rotacija Pješadijske jedinice Oružanih snaga Bosne i Hercegovine u Afganistanu u svom sastavu također ima ženu. Žene su prisutne u mirovnim operacijama u najzahtjevnijim zadacima, kao i vojni posmatrači, demineri i pješadini.

“U periodu od 2000-2011. godine, u mirovnim misijama (Liberija, Cipar, Sudan, Haiti, Ist. Timor), sudjelovalo je stotinu trideset pet (135) policijskih službenika/ca iz Bosne i Hercegovine, od čega je bilo sedamnaest (17) pripadnica ženskog spola ili 12,59%. Prema izvještaju Ministarstva sigurnosti, trenutno je u mirovnim misijama Ujedinjenih nacija raspoređeno ukupno 49 predstavnika policijskih struktura iz Bosne i Hercegovine sedam (7) žena, odnosno 14,29%, i to u:

- Liberiji: 12 policijskih službenika od čega dvije (2) žene ili 16,66%,

- Južnom Sudanu: 28 policijskih službenika od čega četiri (4) žene ili 14, 28%,
- Cipru: 1 + 9 policijskih službenika od čega jedna (1) žena ili 11,11%.⁶

Ovi podaci pokazuju povećanje učešća žena u odnosu na prethodni period u kojem je bilo 11,11% pripadnica ženskog spola. Žene su imenovane na pozicije zapovjednica i zamjenica zapovjednika bh. kontingenta u mirovnim misijama kao i na druge rukovodeće dužnosti.

4. Borba protiv trgovine osobama

Otvaranje državnih granica, prelazak na tržišnu ekonomiju, povećanje nezaposlenosti i siromaštva, raspad državne strukture, smanjenje kontrole kretanja u nekim dijelovima Evrope, posebno u centralnoj i istočnoj Evropi, stvorili su povoljne uvjete za razvoj ilegalne trgovine, a naročito trgovine ženama i djevojčicama u svrhu seksualnog iskorištavanja. Trgovina ljudima posebno je karakteristična za postkonfliktne zemlje i zemlje u tranziciji, gdje je evidentno prisustvo svih ekonomskih i socijalnih faktora koji pospješuju njeno postojanje od kojih su najznačajniji: siromaštvo, nezaposlenost, nedovoljna obrazovanost i informiranost, spolna diskriminacija, visok nivo nasilja, gubitak sistema vrijednosti unutar društva, nedostatak odgovarajućeg pravnog okvira, neizgrađene društvene institucije itd. Posebnu ozbiljnost trgovini ljudima kao modernog oblika ropstva daje i činjenica da su žrtve trgovine ljudima izložene dugotrajnoj eksploataciji, nasilju, nehumanom i degradirajućem ponašanju. Česte posljedice njihova statusa jesu teške psihičke i fizičke povrede pa čak i smrt. Pored toga što je jedan od najgorih zločina našeg doba, trgovina ljudima predstavlja i tešku povredu ljudskih prava i osnovnih sloboda i kršenje osnovnih postulata međunarodnih dokumenata u oblasti ljudskih prava i sloboda.

Vijeće Ministara Bosne i Hercegovine prvi je državni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima usvojilo 2001. godine. Drugi državni akcioni plan koji je usvojen od Vijeća ministara 2005. godine odnosio se na period 2005–2007 godine. Godine 2008. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo je Akcioni plan za sprečavanje trgovine ljudima

⁶ *Brošura Ministarstva odbrane i Oružanih snaga BiH*, NATO Štab, Sarajevo, 2011. god., str. 47.

u Bosni i Hercegovini 2008–2012. Kako bi se posvetila pažnja rastućem problemu trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Vijeće Ministara Bosne i Hercegovine uspostavilo je 2003. godine funkciju Državnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalne migracije u Bosni i Hercegovini. Državni koordinator i predstavnici nadležnih ministarstava iz državne grupe koordiniraju implementaciju i funkcioniranje mjera i aktivnosti utvrđenih državnim akcionim planom za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalne migracije u Bosni i Hercegovini.

Prema podacima Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA) i Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine, u toku 2008. godine policijske agencije u Bosni i Hercegovini podnijele su 36 izvještaja nadležnim tužilaštvima protiv 57 osoba za krivično djelo trgovine ljudima. U gore navedenim slučajevima evidentirane su 43 žrtve trgovine ljudima (ženskog spola), od kojih je 26 maloljetnica.

5. Smanjena opasnost od miniranih područja u Bosni i Hercegovini

Protuminsko djelovanje u Bosni i Hercegovini trenutno se odvija znatno sporije, a naročito u domenu humanitarnog deminiranja, od dinamike utvrđene državnim strategijom zbog nedostatka finansijskih sredstava koja su trebala biti osigurana iz budžeta na različitim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini. Potrebno je osigurati kvalitetno strateško upravljanje protuminskim aktivnostima, osigurati budžetiranje i stvorili uvjete za završetak procesa uklanjanja mina i kasetne municije prema već utvrđenim rokovima. Posebno je važna podrška žrtvama od mina i ostalih ubojitih sredstava zaostalih iz rata u procesu njihova oporavka i reintegracije u društvo, pri čemu treba voditi računa o gender-aspektu ovog problema, te različitim potrebama žena i muškaraca.

Trenutna veličina minski sumnjive površine iznosi 1.290 km² ili 2,7% u odnosu na ukupnu površinu Bosne i Hercegovine. Registrirana su 19.182 zapisnika minskih polja što, procjenjuje se, predstavlja tek oko 60% od njihova ukupnog broja. Od početka 1996. godine ukupno je stradalo 1.687 osoba, od čega 591 smrtno i 736 s težim i lakšim povredama. U 2012. godini ukupno se desilo sedam incidenata u kojima je stradalo 10 osoba, od čega je sedam osoba smrtno stradalo troje je povrijeđeno, od kojih su jedna osoba ženskog spola i jedno dijete.

Centar za uklanjanje mina u Bosni i Hercegovini kontinuirano provodi operacije / aktivnosti sistematskog i generalnog izviđanja, hitnog obilježavanja, osiguranja kvaliteta i pripreme akcionih planova protuminskog djelovanja za općine ugrožene minama. Operacije humanitarnog deminiranja odnosno aktivnosti upozoravanja na mine, trajnog i hitnog obilježavanja, provodile su akreditirane organizacije za protuminsko djelovanje u Bosni i Hercegovini, dok su aktivnosti vezane za pomoć žrtvama od mina provodile organizacije koje se bave tom problematikom. U 2012. godini 301 pripadnik iz sedam akreditiranih organizacija kroz 21 kurs uspješno je završio obuke iz oblasti humanitarnog deminiranja i upozoravanja na mine. Od toga, dvadeset osam (28) žena (9%) i dvjesto sedamdeset tri (273) muškarca (91%). Rezultati protuminskog djelovanja iz 2012. godine gotovo su identični nivou iz prethodnih godina implementacije Strategije protuminskog djelovanja Bosne i Hercegovine (2009–2019. godina).

U 2012. godini krenuo je proces Prve revizije Strategije. Novom Strategijom bit će obuhvaćena i Konvencija o zabrani i upotrebi kasetne municije.

6. Poboljšana mreža podrške i pomoći ženama i djevojčicama koje su bile žrtve za vrijeme ratnih sukoba

CEDAW komitet zahtijeva da država članica zaštiti žene koje su bile civilne žrtve seksualnog nasilja tokom oružanog sukoba donošenjem adekvatne zakonske regulative i dodjelom finansijskih sredstava za socijalne mjere, uključujući zdravstveno osiguranje i smještaj, tako da im prava i povlastice budu zagarantirane na području cijele teritorije Bosne i Hercegovine i to na način koji se primjenjuje za vojne žrtve rata i raseljene osobe, kako bi se spriječili dodatni oblici indirektno diskriminacije. Civilna žrtva rata jeste svaka osoba kod koje je u toku rata ili neposredne ratne opasnosti, usljed ranjavanja ili nekog drugog oblika ratne torture, nastupilo oštećenje organizma, što uključuje mentalno oštećenje ili značajno narušavanje zdravlja, nestanak ili pogibiju te osobe.

Domaća regulativa:

- Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom objavljenim u *Službenim novi-*

nama Federacije Bosne i Hercegovine, broj 36/99 od 06. septembra 1999. godine s izmjenama i dopunama objavljenim u *Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine*, broj: 54/04 i 39/06. te Izmenama i dopunama Zakona objavljenim u *Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine*, broj 39/06 definiraju se kao posebna kategorija civilnih žrtava rata osobe koje su preživjele seksualno zlostavljanje i silovanje.

- Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata u Republici Srpskoj ima osnovni tekst objavljen u *Službenom glasniku Republike Srpske*, broj 25/93, 1/94, 32/94, 37/07 i 60/07).
- Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine u poglavlju VII – Socijalna inkluzija tretira aktivnosti na rješavanju problema civilnih žrtava rata, a posebno osoba koje su bile žrtve seksualnog nasilja.

Osnovni problemi žena civilnih žrtava rata jesu:

Pristup pravdi. Postoje brojne prepreke za žene žrtve koje bi mogle i htjele učestvovati i svjedočiti u sudskim procesima za počinioce: problem zaštite svjedokinja; proceduralne prepreke koje obeshrabruju prijavljivanje i procesuiranje; društvena stigmatizacija žrtava ovih zločina te nedostatak razumijevanja i pomoći od strane vlasti za žene koje žele svjedočiti.

Pitanje odštete. Žene žrtve ovih oblika ratnog zločina neravnopravne su u odnosu na žrtve drugih ratnih zločina i stradanja zbog postojanja brojnih prepreka za ostvarivanje prava na pravičnu odštetu.

Poseban problem predstavlja **pitanje pomoći retraumatizaciji i registracije žena koje su u ratu pretrpjele seksualno nasilje**. Dugotrajne i raznolike metode mučenja ostavile su na preživjelim ženama, žrtvama silovanja, brojne i raznovrsne psihičke, fizičke i socijalne posljedice. Najčešći psihički poremećaj od kojih žene žrtve silovanja pate jeste posttraumatski stresni poremećaj. One imaju drastične poremećaje ličnosti, pogotovo u sferi odnosa s drugima, i problema s identitetom, uz kardiovaskularna oboljenja, šećernu bolest, poremećaj štitne žlijezde, psihoorganski sindrom, oboljenje mišićnokoštanog sistema. Kod žena žrtava silovanja javljaju se sljedeći psihički poremećaji: poremećaji raspoloženja, od kojih najčešće depresija; drugi aneksiozni poremećaji; somatofomni poremećaji od kojih najčešće somatizacija; teškoće u seksualnom funkcioniranju te poremećaji spavanja.

Na nivou države Bosne i Hercegovine izrađen je nacrt Strategija u oblasti tranzicijske pravde, koji uključuje i pitanje žena civilnih žrtava rata i žrtava torture. Radnu grupu čine predstavnici/-e: Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine, Instituta za nestale Bosne i Hercegovine, entitetskih ministarstava pravde, Ministarstva za rad i socijalnu politiku Federacije Bosne i Hercegovine, Ministarstva rada i boračko-invalidske zaštite Republike Srpske, Vlade Brčko distrikta Bosne i Hercegovine i nevladinih organizacija. Osnovni je zaključak da žrtvu treba staviti u centar pažnje, a mehanizmi trebaju biti: suđenje, svjedočenje, reparacije, memorijali i institucije.

Međunarodna nevladina organizacija TRIAL u saradnji s organizacijom UN Women objavila je vodič za odbranu prava žena – žrtava silovanja ili drugih oblika seksualnog nasilja u Bosni i Hercegovini pod nazivom *Između stigme i zaborava*. Referiranjem na stvarne primjere i najbolje prakse, vodič ima cilj ponuditi žrtvama seksualnog nasilja i organizacijama koje ih podržavaju novi alat za djelovanje, s uporištem u međunarodnom pravu. Vodič je prvi put promoviran tokom javnog skupa održanog u Sarajevu u aprilu 2012. godine, koji su zajednički organizirali Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju i NVO “Medica” iz Zenice, a uz podršku UN Womena i misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini.

Amnesty International, u martu 2012. godine, na konferenciji u Centru za interdisciplinarnu postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu predstavio je izvještaj “Stari zločini, ista patnja”. U izvještaju je ukazano na probleme s kojima se susreću žene civilne žrtve rata pri ostvarivanju prava na lokalnom nivou. Rad na ovom izvještaju okončan je nakon intervjuiranja 24 žrtve seksualnog nasilja s područja Tuzlanskog kantona. Ova grupacija odabrana je kao uzorak, ali se zaključci mogu primijeniti na sve žrtve širom Bosne i Hercegovine. Amnesty Internacional izradio je preporuke vlastima na državnom, entitetskom i općinskom nivou u Bosni i Hercegovini, s ciljem da se žrtvama seksualnog nasilja osigura pristup pravdi, istini i reparacijama.

Holandska organizacija “Impunity Watch” izradila je izvještaj “Rodna osjetljivost procesa potrage za istinom, pravdom, reparacijama i garancijama neponavljanja” s ciljem procjene trenutnog stanja i definiranja koraka za povećanje rodne osjetljivosti u procesima tranzicijske pravde u Bosni i Hercegovini. U izvještaju se navodi niz preporuka

Vijeću ministara i Parlamentu Bosne i Hercegovine za unapređenje rodne odgovornosti različitih mehanizama tranzicijske pravde, borbu protiv viktimizacije žena te za promoviranje ravnopravnog učešća u procesima tranzicijske pravde.

7. Povećano znanje i kapaciteti državnih službi za primjenu Rezolucije 1325

Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine i entitetski gender-centri kontinuirano provode obuke državnih službenika/-ca, najčešće u saradnji s državnim i entitetskim agencijama za državnu službu / upravu. Dosada su održane brojne obuke koje su tretirale teme: gender-koncepta, međunarodnog i domaćeg pravnog okvira za ravnopravnost spolova, gender-mainstreaminga, institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova u Bosni i Hercegovini, programskog / projektnog planiranja koji uključuju gender-standarde, integracije principa ravnopravnosti spolova u sve programe i projekte. Jedna od veoma značajnih tema s kojom su upoznate sve osobe nominovane za gender u ministarstvima i drugim institucijama jeste Rezolucija 1325.

8. Unaprijeđena saradnja s nevladinim i međunarodnim organizacijama na implementaciji Rezolucije 1325 u Bosni i Hercegovini.

Veoma značajni partneri nadležnih institucija u implementaciji Akcionog plana za implementaciju 1325 u Bosni i Hercegovini jesu međunarodne i nevladine organizacije, koje su aktivne u ovom domenu. Dosada, poseban interes za proces implementacije spomenute Rezolucije iskazale su sljedeće međunarodne organizacije: Ujedinjene Nacije (UNIFEM i UNDP), misije u Bosni i Hercegovini (EUFOR i EUPM), naročito u oblasti reforme sigurnosnog sektora, OSCE, posebno u pogledu jačanja uloge žene u procesu donošenja odluka (izbori i sl.), te Vijeće Evrope, jačanje uloge žene i borba protiv svih oblika nasilja nad ženama. Značajna je i saradnja na regionalnom nivou na implementaciji Rezolucije 1325, koja je započela 2006. godine organiziranjem regionalnih radionica u Sarajevu. Nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini dale su veliki doprinos u implementaciji Rezolucije 1325 u Bosni i Hercegovini.

Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine i NATO štab zajednički su organizirali obilježavanje 8. marta, Međunarodnog dana žena, u zgradi Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

Ministarstvo odbrane i NATO štaba u Bosni i Hercegovini nastavili su zajedničke aktivnosti na promoviranju i podizanju svijesti o rodnoj ravnopravnosti. Oko tri hiljade pripadnika/-ca Ministarstva odbrane jedinica Oružanih snaga Bosne i Hercegovine upoznato je s Rezolucijom 1325 kroz obuke i obilaske koje je organizirao NATO štab u Bosni i Hercegovini.

Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine potpisalo je zajedničku izjavu o učešću i podršci projektu "Jačanje regionalne saradnje na planu integracije rodne perspektive u reformi sektora sigurnosti na zapadnom Balkanu" u Beogradu (mart 2012. godine) u saradnji s UNDP-om. Projekt se realizira uz finansijsku podršku Kraljevine Norveške, švedskih oružanih snaga i UNDP-a u Srbiji. Cilj projekta jeste uspostavljanje regionalne saradnje između ministarstva odbrane u Bosni i Hercegovini, Makedoniji, Crnoj Gori i Srbiji na uvođenju rodne ravnopravnosti i reforme sektora sigurnosti. Prvi regionalni sastanak održan je u junu 2012. godine u Crnoj Gori.

Dobra saradnja institucija s policijskom misijom Evropske unije (EUPM) u Bosni i Hercegovini rezultirala je brojnim zajedničkim aktivnostima. Policijska misija Evropske unije polovinom 2012. godine okončala je svoj mandat u Bosni i Hercegovini koji je trajao 10 godina. S obzirom na to da je EUPM bila usmjerena na uspostavljanju održive i profesionalne policijske službe koja djeluje u skladu s najboljim evropskim i međunarodnim standardima, tokom djelovanja u Bosni i Hercegovini dat je veliki značaj i pružena podrška primjeni i promociji Rezolucije 1325. U ovom izvještajnom periodu organiziran je zajednički okrugli sto na temu "Strategija za borbu protiv nasilja u porodici u Republici Srpskoj", na kojoj su predstavljena ključna dostignuća u borbi protiv nasilja u porodici u Republici Srpskoj i razmijenjena iskustva institucija i nevladinih organizacija. Na ovom događaju promoviran je i Akcioni plan Bosne i Hercegovine za Rezoluciju 1325.

OSCE-ova misija u Bosni i Hercegovini organizirala je međunarodnu konferenciju o implementaciji Rezolucije 1325 u Sarajevu u oktobru 2011. godine. Akcioni plan Bosne i Hercegovine predstavljen je kao primjer dobre prakse. Konferenciju je organizirala Sekcija za ravnopravnost spolova Sekretarijata OSCE-a u saradnji s misijom OSCE-a u Bosni i Hercegovini, a finansirale su je vlade Litvanije i Norveške.

Zaključak

Rezolucija 1325 ima veoma značajan doprinos u promociji principa zaštite ženskih ljudskih prava i zaštite principa ravnopravnosti spolova. Rezolucija, pored toga, ima cilj da se postigne međunarodni mir i sigurnost. Rezolucija podrazumijeva punu i ravnopravnu participaciju žena u procesu prevencije i rješavanja sukoba i izgradnju međunarodnog mira i sigurnosti, te ima cilj da doprinese demokratičnosti, povećanju nivoa poštivanja ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava, razvoju i smanjenju siromaštva.

Implementacija Rezolucije 1325 u Bosni i Hercegovini i dalje je izložena brojnim izazovima u koje spadaju: nedovoljna usklađenost zakonske regulative u Bosni i Hercegovini sa zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini; nedostatak resursa u institucijama koje su odgovorne za implementaciju akcionog plana (nedovoljan broj uposlenika/-ca, slaba tehnička opremljenost, nerazvijeni programi za edukaciju); slaba zastupljenost žena na pozicijama donošenja odluka u politici, političkim partijama, policijskim i vojnim snagama; nedovoljan razvoj svijesti o značaju Rezolucije 1325. Za prevazilaženje ovih izazova potreban je duži period jer zahtijeva određena sistematska institucionalna rješenja i promjene svijesti stručne i šire javnosti, što je obično dugotrajan proces ne samo u Bosni i Hercegovini već i u drugim zemljama u regiji i u svijetu ■

Social position of women in Bosnia and Herzegovina in the context of the Resolution of the United Nations 1325

Almasa Zubović

Summary

United Nations Security Council, as the body responsible for gender equality, 31.10.2000.godine adopted Resolution 1325 on "Women, Peace and Security" (hereinafter Resolution 1325). Resolution 1325 was the first Security Council resolution specifically addressing the impact of war on women and girls, and women's contributions to conflict resolution and

sustainable peace. A particular significance of 1325 is that it calls for increasing the participation of women in decision-making processes, conflict prevention, post-conflict processes, peace negotiations and peacekeeping operations. The resolution also points to the special needs of women and girls during armed conflict, the need for their protection, the prevention and punishment of sexual and all other forms of violence against women. Adoption of Resolution 1325 is especially significant if we take into account the fact that the last decades of the nature of the war changed, and that civilians are increasingly exposed to war. Women and girls are involved in armed conflicts, and the abuse and rape of women and girls around the world has become an important weapon of war and a method of extreme torture. Risk of various infectious diseases, especially HIV - AIDS is one of the big problems the state in conflict, because women and girls are being raped often in order to convey an infectious disease.

Women and men have different roles in society and the different needs and interests that need to be taken into account when creating strategic policies and plans. Every conflict has three phases, pretkonflikt, conflict and post - conflict period, in which women and men have different roles and should actively work to ensure peace. Women today are not sufficiently involved in the process of peace building and conflict prevention and capacities that women possess not used enough to achieve peace and security. Resolution 1325 stresses the importance of participation of women in the prevention and conflict resolution, as well as the importance of recognizing women as active participant in international initiatives, primarily aimed at achieving and preserving peace. Resolution 1325 emphasizes that women and girls are particularly vulnerable group during the war, which requires increased protection for women and girls, as also highlighted the adoption of UN Resolution 1820 (2008) and UN Resolution 1888 (2009) which treat the issues of sexual violence in conflicts.

Key words: women, peace and security, gender equality ■

Literatura

- J. Dankwort, “Violence against women: Varying perceptions and interventions practices with woman abusers”, *Interventions*, 1992, str. 34–49.
- R. Dobash, “Evaluating criminal justice interventions for domestic violence”, *Crime & Delinquency*, 2000, str. 252–270.
- D. Farrington, “Psychological contributions to the explanation, prevention and treatment of offending”, *Psychology and Law*, Berlin, 1992, str. 35–51.
- R. Fritzler, “Creating a domestic violence court”, *Court Review*, 2000, str. 28–39.
- R. Fritzler, “Therapeutic jurisprudence in a domestic violence court: reflections on lice years of judicial experimentation”, *Psychology & Law*, 2003, str. 7–12.
- E. W. Gondolf, “An integrated approach for stopping wife abuse”, *Learning Publication*, 1985, str. 4–15.
- M. Mejovšek, *Uvod u penološku psihologiju*, Naklada Slap, Jastrebarsko 2002, str. 24–29.

Internetske adrese:

- <http://www.fgenderc.com.ba/bh/statistika.html>
- <http://www.msb.gov.ba>
- <http://www.SIPA.gov.ba>
- <http://www.groupol.gov.ba>
- dkpt.gov.ba
- www.lawenforcement-bih.eu/bs/o